

ERMƏNİ TERROR VƏ QULDUR BİRLƏŞMƏLƏRİNİN BƏŞƏRİYYƏTƏ QARŞI CİNAYƏTLƏRİ

(XIX-XXI əsrlər)

(əvvəli 4 və 5 mart tarixli saylarımızda)

2 sentyabr 1903-cü il. Qars. Türkiyə. Buna bənzər erməni iğtişaşları Türkiyənin Qars şəhərində də alovlanmışdır. Həyəcanın episentri yə-nə də erməni (Qriqorian) kilsəsi idi. Surp-Nişan kilsəsinin zəng səsində müxtəlif erməni quldur birləşmələrinin təcridən-dırnağadək silahlanmış üzvləri toplaşdılar. Hökumət qoşunları ermənilərdən ibarət kütləni Müqəddəs Boqorodisa kilsəsindən də qovmalı oldular. Erməni kilsələrinə böyük miqdarda atıcı silah və partlayıcı maddə gizlətdiklərinə görə iki keşiş həbs edildi. Maraqlıdır ki, erməni kilsəsinin kriminal-siyasi xarakteri barədə şayiələr Yaxın Şərqdən tutmuş Qafqazadək bütün ictimaiyyəti narahat edir. Bu erməni ruhanilərinin mərkəzi Eçmiədzin monastırından 200 min rublun yoxa çıxması ilə əlaqədar çıxış edən “Mşak” erməni qəzeti də təsdiqləmişdir: “Böyük məbləğdə pul oğurluğu bizə Eçmiədzin monastırının ünvanına belə bir həqiqəti təkrar etməyin əsas verir ki, ermənilərin həmin dini mərkəzinin pul işləri ilə əlaqədar ictimaiyyətə hesabat verilməlidir. Eçmiədzin bütün bunları gizli surətdə həyata keçirməklə xoşagəlməz şayiələrin yaranmasına əsas verir. Bu elementar həqiqəti biz bir daha təkrar etmək məcburiyyətindəyik. Belə ki, erməni ruhaniləri bu barədə heç eşitmək belə istəməzlər”. Fransa alimi baron de-Bayn fikrincə Eçmiədzin monastırı “dini mərkəzdən çox siyasi mərkəz” təəssüratı oyadır.

2 sentyabr 1903-cü il. Bakı. Azərbaycan. Axşam saat 5 radələrində kilsə zənglərinin çalınması ilə yerli erməni kilsəsinin həyatına böyük miqdarda silahlı ermənilər toplaşdılar. Yerli hakimiyyət orqanlarının dağılışmaq təklifinə kütlə tapançalardan atəşlə cavab verdi. Yalnız müxtəlif erməni quldur dəstələrinin 45 silahlı fəali tutulduqdan sonra qırğının qarşısını almaq mümkün oldu. Kilsənin özündə ikona və mehribin arxasından böyük miqdarda silah tapıldı. Rus qafqazşünası V.L.Veliçkonun tədqiqatlarına görə “yuxarıda təsvir edilmiş bütün erməni qiyamlarında bir sıra səciyyəvi faktlar göz önünə gəlir. Əvvəla, adətən dinc, qorxaq hesab edilən və həqiqətən də təbiətləri etibarilə qorxaq olan erməni kütləsinin əlində xeyli silah cəmlənmişdir. Deməli, çoxdan hazırlanmış silah anbarları mövcud olmuşdur ki, bu da müəyyən hərəkətlərə hazırlaşan təşkilatın mövcudluğundan xəbər verir. İkincisi, ermənilər iğtişaş yerlərinə kilsə zəngləri ilə çağırılır və əldə silah gəldirilə. Qeyd edək ki, Qarsda və Bakıda bir növ strateji mövqeləri ələ keçirmişdilər. Deməli, hər şey qabaqcadan hazırlanmışdır. Üçüncüsü, zəng səsləri ilə ibadətə yox, qırğına çağırın və meh-

rabı qırğın silahı ilə dolu olan kilsə ibadət evi yox, vəhşilik ocağı və elə həmin kilsənin mənəvi maraqları daxilində fəaliyyət göstərən qanuni hakimiyyətə qarşı qiyam ocağıdır”. Tədqiqatçı Hit Louriye görə “erməni kilsəsinin rəhbərləri ölənlərə və ya həbsxanada olan terrorçuların xatirəsini yad etmə mərasimində iştirak edərkən və belə tədbirlərin keçirilməsində iştiraka razılıqlarını verərkən, əslində erməni terrorçularının əməllərini təqdir edirdilər”.

9 sentyabr 1903-cü il. Qars. Türkiyə. Türkiyənin Qars şəhərində erməni terrorçuları milliyyətə türk olan Şərif Laçınbəyovu qətlə yetirirlər. Qətl qubernator dəftərxanasının iki addımlığında baş vermişdir. Terror aktının yerində gözənilmədən peyda olan bir dəstə erməni qatili gizlənməyə kömək edir. Bu hadisə zamanı mülki hakimiyyət orqanlarının nümayəndəsi də yaranılır.

12 sentyabr 1903-cü il. Şuşa. Azərbaycan. Rusiyalı qafqazşünas V.L.Veliçkonun sözlərinə görə “siyasi qalmaqla və yerli erməni elementinin qeyri-adi həyasızlığı ilə şöhrət qazanmış Şuşada” ermənilər iğtişaş və talanlar törətmişdilər. Ermənilər belə bir faktı gizlətmirdilər ki, pravoslav kilsəsinin protoiereyi Vasilovun qətlinə görə terrorçular 25 min rubl almışdılar. Rus tədqiqatçısının fikrincə “varlı-hallı ermənilərin belə qırğınlarda nə kimi rol oynamaları aydındır”.

13 sentyabr 1903-cü il. Eçmiədzin. Azərbaycan. Erməni quldur dəstəsi tərəfindən bazar meydanında Potoyants adlı bir erməni öldürülmüşdür. Onun günahı yalnız bundan ibarət idi ki, Erməni Komitəsinin (“Qnçak” terror təşkilatının yerli şöbəsi) göstərişlərinə itaət etməmişdir. Rus tədqiqatçısı İ.K.Kanadeyev hələ 1902-ci ildə qeyd edirdi: “Erməni təşviqatçılarının özləri, nadir istisnalar olmaqla, öz proqramlarının əsassızlığını başqalarından daha gözəl dərk edir və öz işlərinə inanmırlar, lakin bu istiqamətdə ona görə fəaliyyət göstərirlər ki, bu onların çörək ağacıdır. Onlar Erməni Komitəsindən müavinət alır, başlıcası isə hədə və şantaj yolu ilə guya erməni hərəkəti üçün sadələvh tacirlərin ciblərini soyurlar”.

14 oktyabr 1903-cü il. Tiflis. Gürcüstan. Şəhərin girişində Botanika bağının yaxınlığında həyat yoldaşı ilə şəhəratrafi gəzintidən qayıdan general-adyutant knyaz Qriqori Qolitsma üç erməni qulduru basqın edərkən knyazın başına, əlinə və üzünə bir neçə xəncər yarası vururlar. Rusiya tədqiqatçısı-qafqazşünas V.L.Veliçkonun yazdıqlarına görə knyaz Qolitsmanın həyatına qəsdin günahkarları “erməni əhalisinin aşağı təbəqəsinə mənsub şəxslər olmuşlar. Sonradan aydın olmuşdur ki, qatillər erməni terror dəstəsi-

nə mənsub ermənilərdir. Görən, zahirən dinc ermənilər terror qruplaşmasında pul və ya hansısa digər üsulla iştirak edirlər. Bunu öyrənmək faydalı olardı. Ümumiyyətlə, qaranlıq keçmiş və ondan da qaranlıq olan hazırkı mövcud şəraitdə bəzi varlıların çoxmilyonlu sərvəti və nüfuzu ilə cinayətlərdə, qarətlərdə və Qafqaz həyatının digər qara əməllərində oynadıqları rola ciddi nüfuz etmək vaxtı çatmışdır”. Sonra alim qeyd edir: “Xırda təşviqatçıları tutub cəzalandırmaq və bununla da əsas başçıları kənarı qoymaq çaydan xəlbirlə su götürməyə cəhd göstərmək kimi bir şeydir. Fəlakət doğura biləcək az-çox hər hansı ciddi təzahürlər beşikdəcə boğulmalıdır. Əks təqdirdə, dövlət intizamı nöqtəyi-nəzərindən məqsədsizlik yaranır və nəticədə ağılsızlığa görə qanı bahasına altını çəkən xalq kütləsinə münasibətdə amansızlıq yaranır və bu ağılsızlıq hakimiyyət orqanlarının hərc-mərclik təzahürlərinin köklü günahkarlarına vaxtsiz yumşaq münasibətin təəssüratı altında artmaqda davam edir.

Deiyənələr məhz Şərq xalqlarına aiddir. Şərq yalnız güclü qüvvəyə — ədalətli, lakin hökmən güclü qüvvəyə tabe olur. Ali humanist mülahizələrdən irəli gələn həlimliyi o, zəiflik sayır. Ələlxüsus da bir xalq tipi kimi erməni alicənablığı, mərdliyi başa düşmür, çünki onun özü buna qətiyyə qadir deyil”.

Sentyabr 1904-cü il. Bakı. Azərbaycan. Erməni terrorçuları tərəfindən bir neçə azərbaycanlı qətlə yetirilmişdir. Bu qətlər xəbərdaredici xarakter daşıyırdı.

Dekabr 1904 — yanvar 1905-ci il. Bakı. Azərbaycan. Bakıda ruslara qarşı birgə mübarizə məqsədilə azərbaycanlıların erməni terror təşkilatına qoşulmaları təklif olunan bəyannamələr yayılırdı. Həmin bəyannamələrdə azərbaycanlıların imtina edəcəkləri təqdirdə təhdidlər vardır: “Biz sizin torpağınızı sizin qanınızla suvaracağıq və meyitləri yandıracağıq. Bu hal bütün dünyanı bürüyəcəkdir”. Sonrakı əhvalatların gedişatı göstərdi ki, bu sözlər bütünlüklə ermənilərin beynəlxalq terror təşkilatları tərəfindən həyata keçirilmişdir. Senator Kuzminski yazırdı: “Görünür, ermənilərin belə fitnəkar əməlləri müsəlman dünyasında daha geniş yayılmışdır”. Ermənilərin təhdidedici bəyanatları və müsəlmanların ona mənfi cavabları İsgəndəriyyədə fars dilində çap olunan “Çehrenəma” jurnalının nömrələrinin birində yerləşdirilmişdir.

5 fevral 1905-ci il. Bakı. Azərbaycan. Erməni terrorçusu tərəfindən Bakı qəzasının Sabunçu kənd sakini Ağarza Babayev qətlə yetirilmişdir. Qətl iğtişaş yaratmaq məqsədilə törədilmişdir. Elə həmin gün erməni quldurları realni

və texniki məktəbin yeddinci sinif şagirdləri Yakov Lebedevi və İvan Volkovu öldürmüşlər. Erməni alimi C.Libarıdyana görə 3 il ərzində (1904-1906-cı illər) erməni terrorçuları tərəfindən 105 “siyasi qətl” törədilmişdir: bunlardan 56-sı ermənilərə qarşı, 32-si siyasi səbəblər üzündən və ruslara, türk məmurlarına və zabitlərinə qarşı, 2-3-ü təsadüfi, heç bir səbəb olmadan, qalanları isə bankirlər və tacirlərə qarşı. Libarıdyanın göstərdiyi rəqəmləri tədqiq edərkən alimlər bu fikrə gəlmişlər ki, həmin qısa üçillik dövr ərzində erməni terrorçuları tərəfindən qətlə yetirilmiş erməni mənşəli hər iki qurbana bir qeyri-erməni düşür. Bugünkü günə qədər demək olar ki, nəzərə alınmayan bu fakt diqqəti çəkir, çünki o, təkcə 1904-1906-cı illər üçün səciyyəvi fenomen deyildir. İndinin özündə də davam edir. Məqsəd dəyişməmişdir: dinc ermənilərin böyük əksəriyyətini bilərəkdən qorxutmaq, onları terrorçuların fəaliyyətini təqdir etməyə məcbur etmək.

6 fevral 1905-ci il. Bakı. Azərbaycan. Mixaylovsk şəhər xəstəxanasında saxlanılan sənədlərə görə, erməni milyonçuları Balabəy Lalayev, Artyom Babayants, İsay Ter-Osipov və digər maqnatların havadarlığı ilə terror qrupu tərəfindən 18 nəfər öldürülmüş, 33 nəfər yaralanmışdır, o cümlədən: 34 azərbaycanlı, 6 rus, 6 erməni, 5 nəfər digər millətlərin nümayəndələri.

7 fevral 1905-ci il. Bakı. Azərbaycan. Elə həmin erməni terror təşkilatı artıq 100 nəfər dinc vətəndaşı qətlə yetirmiş və yaralamışdır.

9 fevral 1905-ci il. Bakı. Azərbaycan. Həmin erməni terror təşkilatı tərəfindən şəhərdə qarətlər törədilmiş və sakinlər qətlə yetirilmişdir. 1904-cü ilin axırlarında erməni terrorçularının Bakıda yaydıqları təhdid dolu bəyannamələr ardıcıl surətdə həyata keçirilirdi. Törədilmiş kütləvi qırğınlardan sonra cinayətkarlar varlı ermənilərin (Balabəy Lalayev, Artyom Babayants, İsay Ter-Osipov, Akop Muradyan, Qriqori Sarkis-yants, Karen Saakyants və b.) evlərində toplaşır və binaların pəncərə və damlarından ingilis və fransız istehsalı olan bomba və qumbaralarla şəhərin küçələrini atəşə tuturdular. 6-10 fevral 1905-ci il hadisələri tarixə “Bakı şəhərində qanlı qırğın” kimi daxil olmuşdur. Yuxarıda adları çəkilən erməni maqnatları Mantayev, Ter-Qukasov, Melikyantsla yanaşı, özünün proqram məqsədlərini həyata keçirməyə başlamış “Daşnaqsütyun” beynəlxalq erməni terror təşkilatının üzvləri və sponsorları idilər.

20-21 fevral 1905-ci il. İrəvan. Azərbaycan. “Daşnaqsütyun” beynəlxalq terror təşkilatının rəhbərlik etdiyi erməni quldur dəstələri bu şəhərin sakinlərini—əksəriyyət təşkil eden mü-

səlmanları qətlə yetirmişlər. Dinc vətəndaşların xüsusi qəddarlıqla qətlə yetirilmələri şahidləri dəhşətə gətirmişdi. Rusiyada nəşr olunan “Qafqaz” qəzetinin yazdığına görə bu qətləri “Paris və ya Venesiya”da dərc edilmiş erməni dərslikləri əsasında tərbiyə almış adamlar törətmişlər. Bu kitabların müəllifləri öz şagirdlərini bir növ bəşəriyyətə qarşı gələcək cinayətlərə qabaqcadan hazırlayırdılar: “Ermənistan - böyük söz, ötən dövrlərin unudulmaz xatirələri, gələcəyin böyük elementidir... Ermənilər mənəvi baxımdan onları əhatə edən bütün xalqlardan yüksəkdə dururlar”. Həmin rus qəzetinə görə bu dərsliklərdə xüsusilə göstərilirdi ki, erməni xalqı Allah tərəfindən sivilizasiya və xaçpərəstliyi yaymaq vasitəçisi seçilmişdir. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev bu məsələ ilə əlaqədar demişdir: “Saxtalaşdırılmış erməni tarixi gənc ermənilərin şovinist ruhunda böyüməsinə zəmin yaratmaq üçün dövlət siyasəti səviyyəsinə qaldırılır. Böyük humanist ideyalara xidmət edən Azərbaycan ədəbiyyatı və mədəniyyəti ruhunda tərbiyə olunmuş yeni nəs- limiz ekstremist erməni ideologiyasının təqiblərinə məruz qalır.

Azərbaycan xalqının mənəviyyatına, milli qüruruna və məniyyətinə yönəlmiş böhtanlar siyasi və hərbi təcavüz üçün ideoloji zəmin yaradırdı”.

11 may 1905-ci il. Bakı. Azərbaycan. Beş nəfər erməni terrorçusu Qafqaz xalqlarının dostluğu mövqeyindən çıxış edən knyaz M.A.Nakaşidze və Q.Takayşvillini qətlə yetirmişdir. Hadisənin şahidi olmuş P.P.Şubinskinin xatirələri bunu sübut edir. Həmin gün general Ali-xanov da öldürülmüşdür. Qətl faktı ilə əlaqədar yayılmış məlumatda qeyd edilirdi ki, bunları erməni terror təşkilatı “Daşnaqsütyun” həyata keçirmişdir. Bəzi məlumatlara görə qatillərdən biri Dro ləqəbli Drastamat Kanayan olmuşdur. Bu hadisələrdən qabaq Dro Zəngəzur qəzasında müxtəlif erməni quldur dəstələrinin tərkibində dinc əhaliyə - türklərə, kürdlərə, azərbaycanlılara qarşı qırğın əməliyyatlarında iştirak etmişdir.

“Daşnaqsütyun” terrorçularının qətl siyahısı bununla bitmir: qəza rəisləri Pavlov, Neşşanski, Boquslavski, vitse-qubernator Andreyey, polkovnik Bikov və b.

24 may 1905-ci il. İrəvan quberniyası. Azərbaycan. İrəvan quberniyasında erməni saqqallıları tərəfindən dinc müsəlmanlar atəşə tutulmuşdur. Çaxnaşmadan istifadə edən erməni quldurları adamlara qəddar divan tutmuşlar. Quldurlar 11 vətəndaşı - 4 qadın, 2 uşaq və 5 kişini qətlə yetirmişlər.

(davamı növbəti saylarımızda)